

Memoires

1996-B

**Willem
Oltmans**

PAPIEREN TIJGER

INHOUD

Inleiding	7
Amsterdam	13
Pretoria	86
Amsterdam	103
Pretoria	117
Amsterdam	125
Bijlagen	169
Register	315

Nu, vijftien jaar na Willem Oltmans' dood is het bijna ironisch te zien hoe er langzaam, heel langzaam in Nederland toch een kentering op gang komt in de publieke gedachtenvorming over het koloniale verleden.

Vrijdag 30 augustus jl. stond in de *NRC* een artikel van historicus Bonnie Triyana over een tentoonstelling die in het Rijksmuseum wordt voorbereid over de dekolonisatie onder de kop WAAROM SOEKARNO NOG STEEDS HATEN?

Het was precies die vraag, meer dan minder retorisch van aard, die in de periode vanaf 1995 dat ik Willem heb leren kennen in de procedure tegen de Staat niet aan actualiteit had ingeboet. Voor „Den Haag” was het antwoord na de onafhankelijkheidsverklaring door Soekarno, zelfs 30 jaar na diens dood, niet veranderd. Met Soekarno had Willem zich niet mogen inlaten. Een behoorlijke vaderlandslievende journalist deed dat niet.

De aan prinses Margriet toegeschreven vraag „Waarom mochten we ook alweer niet van Willem Oltmans houden?” – na een bezoek aan Canada in 1994 waarvoor Willem bij hoge uitzondering was geaccrediteerd – bevat zo gezien eigenlijk ook een antwoord op de vraag van Triyana.

Het artikel van Anne Lot Hoek van 17 augustus 2019 in de *NRC* over de hardnekkige weigering van Nederland om de onafhankelijkheid van Indonesië op 17 augustus 1945 te erkennen, vermeldt de naam van Willem nu eens niet op de bekende karikaturale manier, maar als eerste Nederlands journalist die Soekarno had geïnterviewd waarna hij was tegengewerkt. Ik zou zeggen: die *daarom* was tegengewerkt.

Het stuk bracht herinneringen boven aan de commotie over de brochure die Willem 25 jaar geleden had geschreven voorafgaand aan het bezoek in 1995 van het toenmalige staatshoofd Beatrix aan Indonesië. Het bezoek was bewust *niet* op 17 augustus, de viering van 50 jaar Onafhankelijkheid gepland, maar daarna, op 21 augustus. Willem waarschuwde „Majesteit” dat het bezoek om die reden „in de soep” zou lopen. Inderdaad werd zij, volgens alle media, op ongekennde wijze geschoffeerd door president Soeharto die de Nederlandse gasten soms uren liet wachten, als hij al kwam op-

■ dagen. Willem zei grappend dat hij als „Hare Majesteits onderdaan” nu juist zijn plicht had gedaan.

Men kon er niet om lachen.

Vanwege de inhoud van het pamflet mocht hij niet meereizen, hoewel hij zei dat hij toestemming voor een visum had vanuit Indonesië. Het raadsel werd nooit helemaal opgelost, al kon men de hand van Nederland vermoeden. Zoals dat bij de uitzetting uit Zuid-Afrika ook het geval was.

In elk conflict wordt een karakter blootgelegd. Of juist het gebrek daaraan. Willem kon je dat laatste niet verwijten. Die ochtend op het kantoor bij notaris Maarten Meijer waarop de Willem Oltmans Stichting werd opgericht, was, behalve een hilarische bijeenkomst, met een van uitbundige blijdschap stralende Willem die onophoudelijk grappen maakte, ook een ontroerend moment. Het was gelukt. De toekomst van zijn „baby’s”, zoals hij zijn dagboeken noemde, was veiliggesteld en zouden als *Memoires* verder door het leven gaan.

Het was tóch gelukt: het politieke akkefietje van een slordige veertig jaar met de Staat was achter de rug, maar had bijna roet in het eten gegooid. Dat schrikbeeld tergde hem jarenlang. Het vonnis uit 2000 stelde hem evenwel ruimschoots in staat om de baby’s goed te laten verzorgen. Juist zijn doorzettingsvermogen en zijn rechtvaardigheidsgevoel hebben daartoe bijgedragen. Het was precies ook die houding die hem in 1956 ertoe bracht om Soekarno te interviewen. Willem wilde weten wat Soekarno dreef, en vond dat de Nederlandse publieke opinie dat ook behoorde te weten. Toenmalig minister Luns nam het hem bijzonder kwalijk. „De eeuwige rode kaart,” zoals Willem dat noemde, was hem uitgereikt. In het geheim.

En ook daarom wilde hij precies weten hoe het spel achter zijn rug om was gespeeld. Het cynisch defaitisme dat elke poging tot het zoeken van recht en rechtvaardigheid ontmoedigt in de trant van: het heeft geen zin, dat lukt je toch niet, ze zeggen toch niks, was hem vreemd. Een soortgelijke ervaring deed ik in de advocatuur op.

Toen ik hem in 1995 voor het eerst ontmoette, zei hij eenvoudigweg wat hij wilde bereiken: Van die *basterds* hoef ik geen excuses, ik wil gewoon even afrekenen.

Even.

De procedure die Hans Vermeer als eerste advocaat in 1991 had aangespannen, was toen al vier jaar gaande. Dat Luns Willem in het geheim buitenspel had gezet, tegen de afspraak – op advies van de toenmalige landsadvocaat – met de vakbond van journalisten in

dat niet (meer) te doen, was toen pas uitgekomen. Menig hoofdredacteur van binnenlandse en buitenlandse kranten bleek zijn veronderstelde kritische onafhankelijkheid, al of niet tijdens een lunch met de minister of een diplomaat te hebben ingeslikt, en weerde Willems artikelen.

Het duel tussen recht en macht met de Staat dat Vermeer met overtuiging voerde, zou ook nog even duren. Buitenlandse Zaken had er dertig jaar later niet meer op gerekend, dat die geheime instructies en telegrammen ooit nog een kwestie zou worden waar men last van zou krijgen, laat staan dat daarvoor een schadevergoeding aan deze „renegade”, „homofiele” „onbetrouwbare” journalist met „on-Nederlandse” praktijken, die ook nog wel een „dubbspion” kon zijn, moest worden voldaan. Men moest dit even verwerken. Alles was zo goed mogelijk schoongepoetst, met gedoofd licht was men doorgereden, de tijd was verstreken. De landsadvocaat adviseerde de Staat dan ook om zich op verjaring te beroepen.

Gelukkig voor Willems advocaten bleek de vendetta van Luns goed te zijn gedocumenteerd in talloze telegrammen.

Toen ik in het proces kwam, probeerden wij, advocaten van Willem, de rechter, de landsadvocaat en ambtenaren de onrechtmatigheid van het gedrag van Luns c.s. in bredere context uit te leggen door middel van dossierstukken en getuigen. Het beëdigd geheugenverlies was weliswaar niet van de lucht, maar toch kwamen we verder. Dat Luns in de jaren '50 en '60 ook het kabinet, de Tweede Kamer en de publieke opinie met „alternatieve feiten” had misleid over de toestand in Indonesië en Nieuw-Guinea, zelfs de toezegging van een mogelijke militaire interventie van de VS had verzonnen, was voor het ministerie noch voor de landsadvocaat dertig jaar later aanleiding voor enige reflectie. De tijd had hier vooral stilgestaan.

De vonken spatten er in de rechtszaal soms vanaf, alsof Nieuw-Guinea nog overgedragen moest worden. Het was in die periode dat van Willems advocaten werd verlangd, dat zij hem „in toom hielden”. Dat deden we niet. Daar was, gelukkig maar, geen beginnen aan.

De kwalificatie van de rechtbank Den Haag in het vonnis in 1997 van de werkwijze van Luns als „bedrog” was voor ons een hoogtepunt. Een ongenadig harde klap in het gezicht van Buitenlandse Zaken. „Bedrog” door een minister om politieke redenen, met persbreidel als instrument. In de rechtstaat Nederland? Het tekende een ongeëvenaard dieptepunt in de verhouding tussen burger en Staat.

Maar over dat rechtstatelijke aspect werd weinig vernomen, on-

■ bewogen procedeerde men voort. Er was altijd nog hoger beroep. Een minpunt was dat Willem wel gelijk kreeg, maar geen voorschot op een vergoeding. Hij droeg het manmoedig. Er komt heus een oplossing, sprak hij mij moed in.

Het vonnis was een opening naar onderhandeling. Oud-minister Hans van Mierlo begreep aan het einde van zijn termijn wel, dat er iets anders moest gebeuren dan voortprocederen, en dat hij het eerste bod van oud-premier Lubbers substantieel moest verhogen. Maar hoe hij ook wikte en woog, hij greep niet hard genoeg in om het geschil daadwerkelijk te beslechten.

In die tijd werd ook over het verhoor van prins Bernhard geprocedeed, wiens komst door de rechtbank in eerste instantie al was bevolen. Niet iedereen keek daar even reikhalzend naar uit.

Van Mierlo's opvolger Jozias van Aartsen toonde een ander karakter. Hij benaderde de kwestie onafhankelijker, zeker jegens het ministerie, was mijn indruk.

Na gesprekken met de NVJ en de toenmalig voorzitter van het genootschap van hoofdredacteuren, Pieter Broertjes die steeds een uitstekende bemiddelende rol speelde tussen Willems advocaten en betrokken bewindslieden, bleek hij bereid tot arbitrage. Ik vroeg Bert Koenders, toen Kamerlid, of hij de minister wilde bewegen om mij uit te nodigen. Ik had al een voorstel voor arbitrage gemaakt en dan zou ik proberen duidelijk te maken hoe de belangen tussen de Staat en Oltmans toch meer parallellen vertoonden dan hem misschien door de landsadvocaat was voorgespiegeld. Hoe Willem er minstens zo snel vanaf wilde als hij. Hetzelfde had ik ook wel eens tegen Van Mierlo gezegd, maar Van Aartsen stemde in. In dat gesprek dat zes kwartier duurde, was het erop of eronder. Alles hing ervan af. Van Aartsen toonde zich de redelijkheid zelve, was serieus, had zich het dossier laten tonen en leek niet onder de indruk van de inbreng van de landsadvocaat, te weten dat de arbitrage tot de periode 1964 -1980 beperkt moest blijven. Alsof Willem daarna geen belemmeringen had ondervonden, alsof hij in 1992 niet Zuid-Afrika was uitgezet, alsof hij in 1995 geen reisverbod naar Indonesië had gekregen, alsof hij in 1998 wel was geaccrediteerd voor het staatsbezoek aan Moskou...

Dan zou er bovendien nog steeds geen einde zijn aan de procedures. Mij leek het geen goed idee. Van Aartsen wilde niet zonder meer mijn tekstvoorstel overnemen en aan het einde van het gesprek zei hij, dat hij op iets zou „broeden”.

Dat deed hij en zo kwam er alsnog een arbitrage waarin de gehele zaak zonder tijdsbeperking aan de arbitragecommissie werd voorgelegd. Het was een voor alle partijen even noodzakelijk als moedig besluit.

De rest is geschiedenis.

Uit de *Memoires* zal ongetwijfeld duidelijk worden dat, anders dan namens de Staat in de procedure steeds is beweerd, Willem als „querulant” een proces wilde, dat hij niet zonder proces kon leven, dat hij ook na een regeling weer zou gaan procederen. Niets van dat alles. Geen *hölle Rache* die *in seinem Herzen kochte*. Hij had brede belangstelling, van gekwinkelaar van vogels op een tak, via Chopin en Rachmaninov tot aan De Club van Rome, en steeds de processen van dekolonisatie. De tegenslagen in zijn leven be-roofde hem niet van zijn aanstekelijk gevoel voor humor.

Wel kon bij enigszins vilein lachen bij de gedachte dat hij de hoofdrolspelers van de andere kant „werkkelijk in al hun excellente uitnemendheid” te boek zou stellen. Ik ben benieuwd.

Ellen Pasman, 8 september 2019.

1 juli 1996

Westerkade

De gracht waar ik vanuit mijn raam op uitkijk, is soms een mini-jungle, getuige de geluiden van de verschillende dieren. Meerkoeten raken in gevecht. Een eend met een stoet kuikens schuift er angstig langs. Soms peuzelen reuzenmeeuwen met hun kromme ruksnavels de resten van duiven op. Ik kijk er liever niet naar.

Ik volg mijn vriend Mangosuthu Buthelezi zo goed mogelijk. Deze week zullen de eerste „non-racial elections” ooit in Kwa-Zulu Natal worden gehouden. De spanningen tussen Buthelezi’s Inkatha Freedom Party en het ANC lopen weer hoog op. Er zijn 8.000 soldaten naar Natal gezonden om de kemphanen uit elkaar te houden. *Newsweek* meldt dat het ANC Buthelezi nog altijd beschouwt als voormalige marionet van het apartheidsregime.¹

Auke Kok belde. Mijn voorstel om over Megawati te schrijven gaat niet door. Hij gaf toe dat Bert Vuijsje me niet in het blad wilde hebben. Theo van Gogh is er ook uitgesmeten, „maar die heeft het ook wel erg bont gemaakt,” zei hij. Ik vroeg Auke om voor mij een gesprek met geldschietter Jacques de Leeuw te regelen. Daar schrok hij van, maar hij kan er duidelijk niets aan doen. Erno Eskens van *Filosofie Magazine* kwam langs met een foto-graaf uit Utrecht. We spraken een uur. God zegene de greep. Arendo Joustra meldde dat Buitenlandse Zaken *Elsevier* formeel had laten weten dat mijn procedure de Staat van 1991 tot en met het eerste kwartaal van dit jaar 600.000 gulden had gekost. Arendo had erom gelachen, maar wat kon hij verder doen? Ik belde Ellen Pasman die meteen zei dat Arendo moest vragen of het om een uurtarief van 400 gulden ging, en hoeveel advocaten eraan bezig waren geweest. Het is gewoon gelogen.

Ik heb Erik Jurgens geantwoord op zijn brief van 30 juni, waarin hij erop aandringt te voorkomen dat ik nogmaals in conflict kom met Hans Verploeg. Ik schreef hem dat Verploeg het aftreden van Ellen had geëist, maar dat Peter Nicolaï daar

1 *Newsweek*, 1 juli 1996.

een stokje voor gestoken heeft en dat ik er wel voor zal zorgen dat ook Ellen en Peter niet in conflict komen met Verploeg. Ik benadrukte dat ik nog wel op zijn lijn zit wat betreft enerzijds de druk op de ketel houden en anderzijds blijven praten.

Ik heb wat op papier gezet voor een nieuw pamflet, maar ik ben er nog niet tevreden mee.

Eduard krijgt het opnieuw op zijn heupen van Nederland en zegt in Parijs te willen gaan wonen. Hij vindt dit land en de manier waarop de mensen leven afschuwelijk.

2 juli 1996

Aart van der Want belde. Hij had het artikel van Harry van Wijnen gelezen, over de tweede druk van *Persona Non Grata*, en kotste ervan.² Hij vond het laf en met een oog naar de autoriteiten geschreven. Heeft die man ooit anders gedaan? Dat gaf hem de status waar hij naar streefde. Hoe komt het dat zij die mij tientallen jaren kennen, zo heel anders over me denken dan de zak Van Wijnen, die eigenlijk niets van me af weet?

De Wijkerslooth schreef Ellen Pasman weer eens een brief vol klachten waar de honden geen brood van lusten, dit allemaal naar aanleiding van het gespreksverslag dat zij had gemaakt.³ Wat is dat toch voor een man?

Er schijnen 264 stukken over mijn uitwijzing uit Zuid-Afrika (in het landsbelang) te zijn achtergehouden. Ellen Pasman wil een kort geding voeren om ze alsnog te krijgen. Het is vechten tegen de bierkaai. De ware schuldigen zijn de parlementariërs, onder wiens neuzen deze onrechtmatigheden aan de lopende band plaats vinden.

Ellen is sinds de ontwikkelingen van vorige week nogal aangeslagen. Nu heeft Den Hertog haar bovendien weer een brief gestuurd of zij correct geciteerd werd in *NRC Handelsblad* van 28 juni in het artikel over Docters van Leeuwen.⁴ Zij denkt dat de landsadvocaat een klacht tegen haar wil indienen. Ik denk van niet. Zo gek is Den Hertog nu ook weer niet. Hij wil ook de brieven van Stoffelen en Jurgens hebben, maar ik heb Ellen gezegd dat ze die niet af moet geven. Waar haalt hij het vandaan om het bewijsmateriaal te vragen? Ik heb Ronald Frisart ingelicht. Dat is de enige manier.

De Struwe's van de tabakswinkel verrasten me met twaalf verse eieren, zo uit het kippenhok gehaald. Ik heb er vijf aan mevrouw Gödecke gegeven.

2 *NRC Handelsblad*, 8 juni 1996.

3 Brief De Wijkerslooth, d.d. 1 juli 1996.

4 Brief Den Hertog, d.d. 2 juli 1996.

Ik heb zes pagina's voor mijn nieuwe pamflet geschreven, dat moet gaan over hoe de Oranjes gevangenen zijn van idioten in Den Haag.

3 juli 1996

Ik had Theo van Gogh geschreven. Hij belt altijd keurig terug. Hij zei te zijn ontslagen bij *HP/De Tijd* vanwege het beledigen van Bert Vuijsje. Hij heeft ook Auke Kok een NSB'er genoemd, wat ik ook wel ver vind gaan. Ook zijn televisieprogramma's bij AT5 en SBS6 zijn stopgezet wegens te lage kijkcijfers. Daar geloof ik niks van, er zullen andere krachten een rol spelen. Hij heeft negen jaar televisie gedaan. Hij zakte in inkomen van 3 ton naar fl 20.000 per jaar. Ik ben bezorgd over hem met zijn meisje en zijn zoontje.

Paul de Ridder en Jan van Herp van de Papieren Tijger arriveerden en kondigden aan alle 50 delen *Memoires* te willen uitgeven. Verbazingwekkend. Ze gaan een contract opmaken. Ik heb benadrukt dat Peter mijn enige erfgenaam zal zijn voor mijn dagboeken en *Memoires*. Ik tippelde weer op Jan, wat ik een *hot* ventje vind. Ze gaan ook het nieuwe pamflet uitgeven. Ellen Pasman heeft 45 minuten vertrouwelijk met Gerrit Jan Wolffensperger gesproken en vroeg me naar kantoor te komen. Hij had gezegd: „Willem zal moeten slikken.” Een bedrag met zes nullen zou niet haalbaar zijn. Hij zag ook het einde van de tunnel nog niet. Ellen heeft benadrukt te denken dat we het zouden winnen. Ook dat het steeds smeriger zou worden als we door zouden gaan. Gerrit Jan was overtuigd dat de Staat fout was geweest.

Ze had verder te melden dat rechter Punt de Staat in het gelijk heeft gesteld en bepaald heeft dat prinses Margriet niet hoeft te getuigen.⁵ Ellen heeft tegenover *Trouw* en *de Volkskrant* de uitspraak „een slecht vonnis” genoemd; ze heeft al gezegd: „Oltmans gaat in hoger beroep.” Zij zei te overwegen, aangezien Van Mierlo bij haar om de hoek woont, bij hem binnen te stappen. Vanavond spreekt Wolffensperger in iedere geval met Van Mierlo over mijn zaak.

Oud-ambassadeur Sukrisno vertelde dat er een brief de ronde gaat om Megawati voor te dragen voor een Nobelprijs. Ik moest werkelijk lachen. Nog niet in duizend jaar! Ze is een aardige dame, maar weet niets.

Ellen wilde dat ik Lakeman zou bellen, wat ik deed. Ik zei hem te willen consulteren voor de afrondende fase van de hele af-

5 Zie bijlage 1.

faire. Toen hij hoorde dat Vermeer en Nicolaï op vakantie waren, zei hij: „Dan hebben we nu een goed team.”

4 juli 1996

Bij de Russische verkiezingen kreeg Jeltsin 53 en Zjoeganov (Communistische Partij van de Russische Federatie) 40 procent van de stemmen. Clinton noemt zoiets idioots dan een overwinning voor de democratie. Lebeds steun aan Jeltsin schijnt de doorslag te hebben gegeven. Koehandel.

Ellen had ingesproken op mijn antwoordapparaat dat *de Volkskrant* een bericht heeft geplaatst dat Margriet niet hoeft te komen. Ik heb haar direct een fax gestuurd dat zij geen uitspraken in de media doet zonder met mij te overleggen wat ze dan moet zeggen. Ze belde meteen op en was woedend. Jammer dat ze niet inziet dat als het om publiciteit gaat, zij nieuw is in het vak.

Daarna viel er een ultimatum van de NVJ in de brievenbus.⁶ Een brief vol met kritiek op mijn handelwijze en mijn uitspraken besluiten ze met drie eisen waarmee ik voor 15 augustus moet instemmen, anders trekt de NVJ zich terug.

5 juli 1996

Ik heb slecht geslapen en was al om 04:00 uur op.

Ik heb eerst de NVJ een vriendelijke reactie gestuurd op hun ultimatum.⁷ Ik heb een paar zaken rechtgezet en verder aangegeven dat ik geen formele reactie kan geven zolang Vermeer en Nicolaï op vakantie zijn.

Om 10:30 uur had ik een ontmoeting met Pieter Lakeman en Ellen Pasman, waar ik om 13:30 uur bijna bij in slaap viel. Het gesprek was uitermate nuttig. Vroeg me wel steeds af of Ellen haar oorspronkelijke aplomb heeft herwonnen. Lakeman ergert zich aan het herhaald noemen van een schadebedrag van 2,8 miljoen gulden in de pers. Hij komt inmiddels op een schadebedrag van 8,5 miljoen uit. „Daar zou dan 10 procent van kunnen worden afgetrokken voor lastpakkerij van Willem,” zei hij.

Lakeman las het jongste ultimatum aan mij van de NVJ en noemde het „absurd”. „Daarmee zou je al je wapens uit handen slaan. In hoeverre speelt die Verploeg onder een hoedje met de Staat? Hij voelt dat hij *underdog* is en hij moet zich tot *upperdog* schoonlikken.” Lakemans advies: „Willem, als je dit zou tekenen, zijn alle problemen voor de Staat opgelost. Zou

6 Zie bijlage 2.

7 Zie bijlage 3.

dit voorstel uit de koker van de landsadvocaat komen?” Ellen zei dat de NVJ 3,4 miljoen gulden van de Staat aan subsidie krijgt. Een van hen zei dat de brief van Verploeg een hoog Van-Kooten-en-De-Bie-gehalte had. Uit zijn brief blijkt dat Verploeg is doordrongen van zijn eigen inferioriteit.

Ellen vertelde over de gesprekken met Wolffensperger. „Je moet hem erop wijzen dat Van Mierlo zo het slachtoffer wordt van zijn eigen departement,” aldus Lakeman. „In Willems zaak staat de onrechtmatigheid van de Staat als een paal boven water,” aldus Lakeman. „We zouden Van Mierlo aan steekhoudende argumenten moeten helpen, waarom hij besluit om geld te geven.”

Lakeman vond het ook belangrijk alom bekend te maken dat mijn erfgenamen de strijd zouden voortzetten, als ik voor het einde zou overlijden. „Ze denken nu in Den Haag dat ze over zes of tien jaar van je af zijn als ze je nu met een fooi en een winterjas de straat op sturen. Maar jullie moeten niet op een bedelaarsredenering ingaan. Het gaat gewoon over gederfd inkomen.” Ik vroeg of zijn stichting SOBI mijn zaak wilde overnemen. „Nee Willem, ik heb een nieuw huis gekocht.” Hij stelde voor Joep van den Nieuwenhuyzen te vragen of hij twee ton wilde investeren, want hij vocht ook tegen een onrechtmatige overheidsdaad. Ellen was hier absoluut tegen. „Aan de poen van die man zit een luchtje. Willem is niet betrokken bij een strafklacht. Ik wil niet dat Willems zaak wordt bezoedeld door poen van onzuivere herkomst.” Ik was het met haar eens.

6 juli 1996

Er kwam een brief van Sukmawati Sukarnoputri.⁸ Ze was bij een demonstratie geweest tegen het regime van Suharto, maar die was geëindigd in een confrontatie tussen de demonstranten en het leger. Er werd niet geschoten, maar er was door de soldaten stevig op los geslagen. Drie jongens beschermden Sukmawati. Een van haar vriendinnen was zwaar gewond geraakt aan haar hoofd. Er kwam ook een aardige brief van Dewi binnen.⁹

Heb een middel gekregen, waardoor de blaas beter doorstroomt (Xatral). Ouderdom komt met gebreken.

Bob Tapiheru belde dat Suharto een *bypass* in Duitsland krijgt, in de kliniek waar ook Habibie is geholpen.

Surjono belde ook en zei dat Washington zich van Suharto wilt

8 Brief d.d. 30 juni 1996.

9 Brief d.d. 30 juni 1996.

ontdoen, en dat Megawati door Hillary Clinton is ontvangen. Ik geloof er eigenlijk niets van.

23:45 uur

Ik ging naar Adonis en warempel, een perfecte *blow job* door een heerlijke jongen. Uit en thuis in een uur.

Ik heb vandaag rustig verder gewerkt aan het pamflet. De start is altijd een paar keer proberen, maar nu loopt het als een tict. Ellen las de eerste pagina's, maar vond ze niet „hard” genoeg. Ik vreet me ongans aan kersen.

7 juli 1996

Ik belde Henk Hofland op de afgesproken tijd, maar hij was er niet.

Ik ben vanmorgen even naar Thermos gegaan. Er kwam weer iemand adhesie betuigen. De man was griezelig mager, ik vermoed dat hij HIV heeft.

Eduard kwam langs. Hij probeerde mijn nieuwe videorecorder aan te sluiten, wat niet lukte. Hij zei op een gegeven moment: „Stel dat je geld van de Staat krijgt en het aan Peter nalaat, dan is het heel goed mogelijk dat Edwin dit gaat gebruiken om als barones in een show in het wit de trap af te komen.” Hij had wel gelijk, maar ik vroeg hem er nooit meer over te spreken. Ik haat zoiets. Dat was een zelfde soort reactie als die van mam ooit.¹⁰

Eef Brouwers is heel correct. Hij stuurde me informatie over de reis van Beatrix naar Zuid-Afrika.¹¹

8 juli 1996

Ellen Pasman heeft vanmorgen met Wolffensperger gebeld. Hij zal woensdagavond met Van Mierlo over de zaak spreken. Hij had haar uiteengezet dat Buitenlandse Zaken mij nooit ofte nimmer geld kon geven, omdat dit een erkenning van schuld zou zijn. Zij broedt op een methode zelf met Van Mierlo in contact te komen, desnoods samen met Den Hertog, „dan kan Van Mierlo meteen zien wat een lul die man is,” Maar zij kan dit zelf niet aan Van Mierlo voorstellen, dus heb ik Jurgens geschreven en gevraagd of hij dit niet kon regelen.

Rond de middag belde ambassadeur Kadarisman, als altijd erg vriendelijk. Hij herhaalde dat ik als toerist naar Indonesië kon gaan. Ik legde hem uit dat ik juist een journalistenvisum wil hebben om Buitenlandse Zaken te forceren dat Brouwer mij

10 Zie *Memoires 1967-1968*, 27 februari 1968.

11 Brief d.d. 5 juli 1996.

uit moet nodigen voor de officiële bijeenkomsten. Hij begreep me, en zei een paar dagen nodig te hebben voor overleg met Alatas.

9 juli 1996

Warempel kwam er opnieuw een epistel van het team Abram-Verploeg.¹² Ellen vindt het schandalig dat ze me buiten haar en Nicolaï om een ultimatum stuurden. Zij belde vandaag Verploeg, die had zijn licht weer eens in Den Haag opgestoken en had vernomen dat ik beter nu een laag bedrag kon accepteren als schadevergoeding, dan tien jaar doorprocederen en dan misschien miljoenen krijgen. Het is een steeds smeriger gevecht, smeriger dat ik ooit voor mogelijk had gehouden.

Ellen had ook tegen Verploeg gezegd: „Wij hebben tegen een bindend advies geadviseerd, jullie gingen daarmee akkoord, en nu sturen jullie Willem dit ultimatum zonder ons te raadplegen.”

„Ja, we denken er nu anders over,” antwoordde Verploeg, en zei ook nog dat het NVJ-bestuur en de leden achter hem staan. De man liegt alles bij elkaar.

Ellen zei dat ze in de zaak Margriet gewoon in hoger beroep zou gaan, en dat besluit niet aan Verploeg over wil laten, die er tegen is. Ze zei me het schandalig te vinden dat de NVJ op dit cruciale moment de poen wil terugtrekken. Ze begon ook weer over de problemen die ze op haar kantoor had, en vroeg me of ik broer Hendrik niet kon vragen mij geld te lenen. Ellen is van alles toch nog wat in de war. Ze was bijvoorbeeld even kwijt dat we afspraken dat ik Jurgens zou schrijven.

Ik heb Pieter Broertjes geschreven of hij Ron Abram niet kon bellen om hem te waarschuwen voor Hans Verploeg. Nu Arendo nog. Hij moet Verploeg bellen.

Peter Rehwinkel publiceerde in *de Volkskrant* een, voor mij nogal onverwacht, uitvoerig pleidooi dat Margriet gehoord moet kunnen worden.¹³

Lakeman belde. Hij vond de brief van de NVJ van 2 juli al absurd, maar toen ik vertelde van de brief die vandaag weer kwam, was hij helemaal stomverbaasd.

10 juli 1996

Ik heb de NVJ een fax gestuurd als antwoord op hun brief van 8 juli.¹⁴ Prompt belde Verploeg naar Ellen met de vraag wie de

12 Zie bijlage 4.

13 *De Volkskrant*, 9 juli 1996, zie bijlage 5.

14 Zie bijlage 6.

klacht tegen Den Hertog voorbereidde. Ellen gaf het verkeerde antwoord, en zei er niets van te weten. Zij had het natuurlijk moeten afschuiven op Vermeer. Dat heb ik haar gezegd.

Ze is dus nog steeds behoorlijk in de war. Zij kan 's nachts niet slapen uit woede te zijn gekortwiekt door leugenaars en achterbakse figuren. Ik begrijp dit wel, maar ze sleept zich voort in mijn zaak. Als ik er wat van zeg, komt ze met smoesjes dat ze ook nog andere zaken heeft. Dan zeg ik: „Eerlijk zijn, als je niet buiten gevecht was gesteld, was het hoger beroep van Margriet al lang ingesteld.” Ellen is haar zelfverzekerdheid kwijt, wat ik afschuwelijk vind.

Prinses Juliana heeft zich op de verjaardagspartij van Bernhard weer zeer aan de pers geërgerd. Ik weet nog hoe zij in de Surinaamse plaats Alkmaar op de markt zin had in een banaan, waarop ze meteen door twintig fotografen werd belaagd.

Peter belde. Edwin is in Londen want zijn oom is stervende. Zijn moeder maakt het prima. Zij had gezegd: „Trees, als Peter komt, dan moet je de bedden opdekken,” alsof haar eigen huis er nog was. Ik vroeg of hij warm genoeg was met de sneeuwval in Zuid-Afrika. „Ik ben gezond. Ik ben altijd warm,” antwoordde hij.

11 juli 1996

Ik stuurde vanmorgen Hans Verploeg een fax dat twee andere advocaten aan de klacht tegen Den Hertog werken en dat ik steeds meer steun krijg.

Toen ik bij Struwe kwam om de *International Herald Tribune* te halen zat er een briefje aangehecht met een opmerking van Johan Struwe.

Schuin tegenover mijn raam hebben twee meerkoeten een gigantisch nest gebouwd, maar ze hebben slechts één jong overgehouden, dat door beide ouders wordt gevoed. Ze duiken onder water en de hemel mag weten wat ze voeren, maar het jong groeit als kool. Het jong piept voortdurend, een vertederend geluid waarmee ik opsta en ga slapen.

Erik Jurgens schreef dat hij via Wolffensperger helemaal op de hoogte was van zijn overleg met Ellen Pasmaan. Hij had van Wolffensperger begrepen dat hij op korte termijn een gesprek tussen mijn advocaten en Buitenlandse Zaken wil organiseren.¹⁵

15 Brief d.d. 10 juli 1996.